

Universitat Politècnica de Catalunya

Centre de Política de Sòl i Valoracions

30 DE SETEMBRE DE 2010

Autor:

Rolando Biere Arenas, Arquitecte.

Universitat Politècnica de Catalunya

Centre de Política de Sòl i Valoracions

30 DE SETEMBRE DE 2010

Relació entre Patrimoni i Accessibilitat

Índex de continguts

1	ANTECEDENTS.....	2
1.1	EL PATRIMONI CULTURAL	2
1.1.1	<i>Patrimoni arquitectònic</i>	<i>2</i>
1.1.2	<i>Patrimoni històric</i>	<i>2</i>
1.1.3	<i>Protecció del patrimoni cultural.....</i>	<i>3</i>
1.1.4	<i>La conservació del patrimoni cultural</i>	<i>3</i>
1.1.4.1	Bé d'Interès Cultural (BIC)	4
1.1.4.2	Mesures de protecció.....	4
1.1.5	<i>Patrimoni cultural a Catalunya.....</i>	<i>5</i>
1.2	L'ACCESSIBILITAT AL PATRIMONI.....	6
1.2.1	<i>Els reptes específics de l'accessibilitat del Patrimoni Cultural</i>	<i>7</i>

1 ANTECEDENTS

Tres són els aspectes que es desenvolupen en aquest document; **el patrimoni cultural** i les seves característiques específiques i diferencials, **l'accessibilitat al Patrimoni** i els aspectes problemàtics d'aquesta i finalment **els reptes específics de l'accessibilitat al Patrimoni Cultural**.

1.1 El patrimoni cultural

El patrimoni cultural és l'herència cultural pròpia del passat d'una comunitat, tant de tipus local com a global, amb la qual aquesta viu en l'actualitat i que transmet a les generacions presents i futures. Es considera com el conjunt de béns mobles i immobles de caràcter històric-artístic, llegat pels nostres avantpassats, que ens donen a conèixer i comprendre la nostra cultura. I que nosaltres hem de restaurar i mantenir per llegar-lo a les futures generacions, així com procurar el seu gaudi i coneixement present en benefici de tots i com a garantia per a la seva millor conservació i aprofitament.

1.1.1 Patrimoni arquitectònic

Es pot entendre un edifici, un conjunt d'edificis o les ruïnes d'un edifici o d'un conjunt d'edificis que, amb el pas del temps, han adquirit un valor major al originalment assignat i que va molt més enllà de l'encàrrec original. Aquest valor, com ho assenyalen els capítols d'ICOMOS, pot ser cultural o emocional, físic o intangible, històric o tècnic.

Les obres d'arquitectura que poden considerar-se de patrimoni arquitectònic seran llavors les que, a causa d'una multiplicitat de raons, no totes d'índole tècnica o artística, es consideren que, sense elles, l'entorn on s'ubiquen deixaria de ser el que és. Per exemple, la catedral i els edificis governamentals colonials que es troben al Zócalo de la ciutat de Mèxic. El Sòcol no tindria la significació que té si aquests edificis no estiguessin allà. Per tant, aquests edificis es consideren com a part del patrimoni arquitectònic de Mèxic. Un altre exemple és la ciutat prohibida de Pequín, a la Xina. Així mateix la riquesa patrimonial d'Espanya és enorme i molt variada, sent el segon país del món en nombre de monuments, i el primer en nombre de llocs considerats com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Figura 1: Segovia. Imatge general i vista parcial de l'aqüeducte, Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO

1.1.2 Patrimoni històric

A Espanya, es denomina Patrimoni històric, al conjunt de béns, tant materials com immaterials, acumulats al llarg del temps. Aquests béns poden ser de tipus artístic, històric, paleontològic, arqueològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic.

Aquesta diversitat del tipus de béns que comprèn, explica que darrerament el terme botiga a substituir pel de «béns culturals», accepció més recent i d'ús internacional. A escala mundial, s'utilitza la figura de Patrimoni de la Humanitat (World Heritage), per a protegir els béns d'interès internacional.

A Espanya, la competència per a la tutela del Patrimoni històric, està descentralitzada en les comunitats autònomes, de manera que moltes d'elles han desenvolupat la seva pròpia legislació.

1.1.3 Protecció del patrimoni cultural

Les entitats que identifiquen i classifiquen determinats béns com a rellevants per a la cultura d'un poble, d'una regió o de tota la humanitat, vetllen també per la salvaguarda i la protecció d'aquests béns, de manera que siguin preservats degudament per a les generacions futures i que puguin ser objecte d'estudi i font d'experiències emocionals per a tots aquells que els facin servir, gaudeixin o visitin.

Figura 2: Ávila. Imatge general des de la catedral i vista parcial de la muralla

La Convenció per a la protecció del Patrimoni Cultural i Natural del Món "va ser adoptada per la Conferència General de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) el 16 de novembre de 1972, l'objectiu de la qual és promoure la identificació, protecció i preservació del patrimoni cultural i natural de tot el món, el qual és considerat especialment valuós per a la humanitat.

Com a complement d'aquest tractat, la UNESCO va aprovar, el 17 d'octubre del 2003, la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, que va definir que: *S'entén per patrimoni cultural immaterial els usos, representacions, expressions, coneixements i tècniques, juntament amb els instruments, objectes, artefactes i espais culturals que els són inherents que les comunitats, els grups i, en alguns casos, els individus reconguin com a part integrant del seu patrimoni cultural.*

Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la natura i la seva història, infonent un sentiment d'identitat i continuïtat i contribuint així a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana.

1.1.4 La conservació del patrimoni cultural

La conservació del patrimoni cultural, tant d'edificis com d'entorns patrimonials és força complexa, degut a les particularitats de cadascú dels béns i per les restriccions que la seva protecció defineix i resguarda, per això requereix obligatòriament la confluència coordinada de diferents especialistes, per dur a bon terme una intervenció integral en els mateixos.

En aquest sentit es que la conservació està començant a donar un important gir cap a la gestió integral del patrimoni cultural i del seu entorn, i la sostenibilitat social, econòmica i mediambiental de les intervencions que es realitzin en el mateix.

Aquest canvi de tendència comporta que, a més de les pròpies tecnologies que assegurin la seva correcta restauració i conservació, es posi èmfasi en la utilització futura del mateix i en la seva posta en valor en totes les seves dimensions (social-econòmica-mediambiental) i en totes les escales (edifici-ciutat-territori).

Dins d'aquest àmbit, l'acostament del patrimoni cultural a la societat, com a resposta a l'orientació cap a la demanda social que vol donar el sector de la Construcció, fa que el mateix hagi de ser, necessàriament, més accessible i entenedora per a tota la ciutadania.

L'accessibilitat del Patrimoni, entesa com la capacitat d'aquest per ser conegut i gaudit pel major nombre de persones en condicions de confort i seguretat, implica una major rendibilitat social de les intervencions, i una integració en el corrent que les noves normes i exigències legals i socials estan generant en el sector de la Construcció.

Els recursos del patrimoni cultural són cada vegada més variats. Una de les principals tendències actuals en la musealització de territori, superant el concepte de museu com a espai tradicionalment tancat, inclòs en un edifici, s'obren per tant, noves tipologies de recursos del patrimoni cultural: eco-museus, parcs culturals i arqueològics, museus a l'aire lliure (Open Air Museums), museus de llocs, rutes turístiques patrimonials, centres de visitants, etc.

1.1.4.1 Bé d'Interès Cultural (BIC)

A nivell estatal és la principal figura jurídica establerta a la Llei i suposa la individualització, per un bé concret, de la protecció que aquesta atorga al patrimoni.

El procediment per a la seva declaració, defineix que aquesta es realitzarà mitjançant un expedient administratiu, que s'inicia d'ofici, o a petició de qualsevol persona o entitat, i en el qual s'inclou la documentació tècnica justificativa de l'interès patrimonial del bé, els informes (almenys un) de les diferents institucions consultives, un període d'informació pública i el tràmit d'audiència als ajuntaments afectats.

El termini per a la tramitació d'aquest expedient és de 20 mesos des de la data de l'acord d'incoació d'aquest. L'expedient finalitza amb la declaració com a BIC, mitjançant un reial decret del Consell de Ministres o, quan es trobi cedida a la comunitat autònoma aquesta competència, mitjançant Decret del Consell de Govern de la mateixa.

Per assegurar la protecció, i impedir actuacions dirigides a defugir aquesta, les garanties jurídiques previstes en la Llei s'apliquen al bé des del mateix moment de la incoació de l'expedient. No poden declarar BIC els béns d'autors encara vius, llevat que expressament aquest ho autoritzi, o siguin adquirits per una administració.

1.1.4.2 Mesures de protecció

La Llei preveu una llarga sèrie de mesures de protecció dels béns declarats o en fase de declaració:

- **De caràcter general**

Els propietaris o posseïdors d'un bé, estan obligats a conservar-lo, així com a facilitar l'accés al mateix dels ciutadans.

També a facilitar la seva investigació i inspecció pels òrgans encarregats de la tutela.

Les administracions tenen dret de tempteig i retracte sobre els béns i l'incompliment de les obligacions dels propietaris, és causa d'expropiació per interès social.

- **En els béns immobles**

Els immobles protegits no podran remoure, ni traslladar-se, i qualsevol obra o actuació que es pretengui fer en el mateix, ha d'autoritzar l'òrgan tutelar.

Això inclou obres menors, cablejat en façana, publicitat, rètols, etc. No procedirà cap demolició, ni tan sols en cas de ruïna iminent, sense aquesta autorització.

La incoació de l'expedient de declaració, suposa la immediata suspensió en la concessió de llicències d'obra sobre aquest, així com la suspensió dels efectes de les ja concedides.

Quan el bé protegit sigui un conjunt d'immobles o zona àmplia, l'Ajuntament haurà de modificar el planejament urbà en vigor, per adaptar-lo a les normes de protecció, i aquesta adaptació (i qualsevol modificació posterior) ha de ser informada favorablement per l'òrgan tutelar.

L'administració podrà emetre ordres d'execució, d'obligat compliment per als titulars dels béns, així com paralitzar qualsevol obra o actuació no autoritzada.

Això podrà fer-ho, fins i tot, sobre béns que no han estat incoats per a la declaració com a BIC, encara que en aquest cas, disposa d'un mes des de la paralització, per fer aquesta declaració.

- **En els béns immobles**

Els béns en possessió d'institucions eclesiàstiques no poden transmetre a títol oneros, ni gratuït, ni cedir, a particulars o empreses mercantils.

Els béns en mans d'administracions, tampoc poden ser alienats, excepte a una altra administració.

1.1.5 Patrimoni cultural a Catalunya

El inventari del patrimoni arquitectònic de Catalunya fa part del Patrimoni Cultural Catalán, definit a la llei 9/1993 del 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.

Dins del inventari tenen cabuda les tres categories que estableix la llei: els bens culturals d'interès nacional (BCIN), els bens catalogats o els bens culturals de interès local (BCIL) i a més tota la resta de bens integrants del ampli concepte de patrimoni cultural definits per la pròpia llei.

Els béns culturals d'interès nacional (BCIN), són els més rellevants del patrimoni cultural català. Els béns culturals d'interès local (BCIL), són immobles declarats pel Ple de l'Ajuntament, integrants del patrimoni cultural català, que fins i tot amb la seva importància, no compleixen les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional (BCIN).

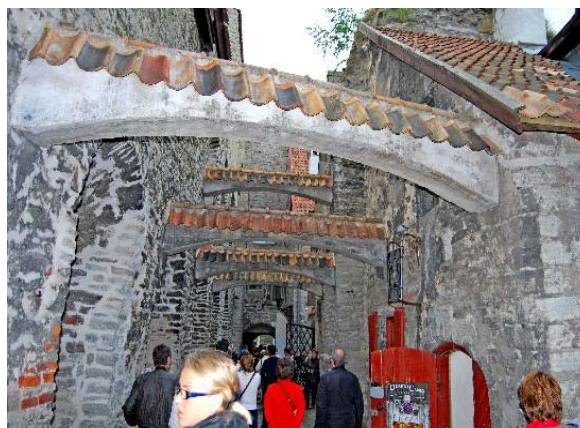
Figura 3: Imatges de la Sagrada família, la casa Batlló i la Pedrera, totes patrimonials.

Els altres béns integrants del patrimoni arquitectònic català, són construccions, edificis i conjunts d'edificacions que, tot i no estar declarats BCIN o BCIL, reuneixen suficients valors artístics, arquitectònics o històrics per formar part de l'inventari del Patrimoni Arquitectònic Català.

1.2 L'accessibilitat al Patrimoni

Entesa com la capacitat de qualsevol bé patrimonial, (edifici o entorn) per ser conegut i gaudit pel major nombre de persones en condicions de confort i seguretat, implica una major rendibilitat social de les intervencions, i una integració en el corrent que les noves normes i exigències legals i socials està generant dins del sector de la Construcció.

L'accessibilitat al Patrimoni Cultural i el seu entorn pot entendre's en relació amb tres formes bàsiques d'activitat humana: mobilitat, comunicació i comprensió, a què es pot afegir l'ús o manipulació dels mitjans i objectes necessaris per al gaudi del Patrimoni.

És necessari conèixer les barreres existents en el Patrimoni Cultural i el seu entorn enteses com a qualsevol impediment o obstacle que limita o impedeix l'accés, utilització, gaudi, interacció i comprensió de manera normalitzada, digna, còmoda, i segura, de qualsevol espai, equipament o servei.

Figura 4: Problemàtica de l'accessibilitat.

A la figura anterior es veuen aspectes concrets de les dificultats que hi ha als entorns i edificis patrimonials per accedir-hi. La primera del Castell D'Olerdola mostra els forats existents a les restes de les muralles medievals i la segona, una calçada medieval, que té problemes de vegetació i humitats, a més de la seva irregularitat que dificulta el pas.

1.2.1 Els reptes específics de l'accessibilitat del Patrimoni Cultural

Els principals reptes que suposa l'apropament al patrimoni cultural es deriven de la dificultat de compatibilitzar, d'una banda, la millora de l'accessibilitat de monuments que van ser construïts fa diversos segles amb criteris molt diferents als actuals i, de l'altra, l'exigència de preservar la integritat estètica i morfologia del bé cultural.

Aquests reptes s'han de resoldre en un termini curt de temps i amb una gran precisió, ja que hi ha molt volum d'obra que requereix la millora de l'accessibilitat al Patrimoni, de manera que les estratègies, criteris i productes específicament dissenyats per facilitar l'accés als monuments per a tots els ciutadans, respectant la seva integritat, han d'estar desenvolupades amb anterioritat.

Figura 5: Intervencions en entorns patrimonials.

Fuente: Project PATRAC. I+D+i. Patrimoni Accessible per a una Cultura sense Barreres.

El cas és que la resolució d'aquests conflictes que planteja l'acostament del Patrimoni Cultural no implica només les tasques constructives, sinó que és fonamental una perspectiva d'innovació i desenvolupament de tecnologies que permetin el disseny i adaptació de nous sistemes i tècniques de accessibilitat als monuments i el seu entorn, respectant la seva estètica i història, així com el desenvolupament d'una metodologia que permeti la seva implantació generalitzada.